

**INTERNATIONAL
JOURNAL**

KNOWLEDGE

Scientific papers

Vol. 11/1

2015

KNOWLEDGE

***INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 11/1***

4-6 DECEMBER

BANSKO, REPUBLIC OF BULGARIA

2015

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific and Applicative papers V11/1

Editing Board

PhD Vlado Kambovski, PhD Robert Dimitrovski, PhD Predrag Trajković, PhD Maria Kavdanska, PhD Svetlana Trajković, PhD Zivota Radosavljevik, PhD Margarita Koleva, PhD Mile Matijević, PhD Nonka Mateva, PhD Jugoslav Ziberovski, PhD Rositsa Chobanova, PhD Aleksandar Nikolovski, PhD Jove Kekenovski, PhD Marija Knezevik, PhD Ilija Nasov, PhD Irina Singaveskaya, PhD Nonka Mateva, PhD Dzulijana Tomovska, PhD Oliver Dimitrijevik, PhD Nedzat Koraljik, PhD Nebojsa Pavlovik, PhD Nikolina Ognenska, PhD Dimitrija Popovski, PhD Lisent Bashkurti, PhD Tome Naumov, PhD Trajce Dojcinovski, PhD Jana Merdzanova, PhD Zoran Srzentic, PhD Nikolai Sashkov Cankov

Preparing and correction: Liljana Pushova, Jasmina Dimitrovska

Print: GRAFOPROM – Bitola

Editor: IKM – Skopje

For editor

PhD Robert Dimitrovski

KNOWLEDGE

International Journal Scientific and Applicative Papers V11/1

ISSN 1857-92

SCIENTIFIC COMMITTEE

- President:** Academic, Prof. Vlado Kambovski PhD, President of Macedonian Academy of Science and Arts, Skopje (Macedonia)
- Prof. Robert Dimitrovski PhD, Faculty of Management, MIT University, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Zivota Radosavljevic PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
  - Prof. Rosica Cobanova PhD, Bulgarian Academy of Sciences (Bulgaria)
  - Prof. Ilija Nasov PhD, Research and Development center PLASMA, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, Director of PhD Institute, FON University, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
  - Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
  - Prof. Anka Trajkovska Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
  - Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, (Serbia)
  - Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University “Goce Delcev”, Shtip (Macedonia)
  - Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (Macedonia)
  - Prof. Sasho Korunoski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
  - Prof. Cvetko Andreevski, Vise rector, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
  - Prof. Margarita Koleva PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Aleksandar Donchev, MIT University, Faculty of Law, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
  - Ljupco Naumovski PhD, Forum for Mobility and Research, Bitola (Macedonia)
  - Prof. Oliver Iliev PhD , Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Dimitrija Popovski PhD, Faculty of Sport, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
  - Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
  - Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
  - Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
  - Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
  - Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
  - Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
  - Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
  - Prof. Aleksandr Korablev, PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
  - Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
  - Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
  - Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)

- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rouse (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rouse (Bulgaria)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie fur wissenschaftliche forchung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Isa Spahiju PhD, International Balkan University (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational center, Skopje, Macedonia
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Sasha Kicoshev PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics , University of Novi Sad , Subotica (Serbia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity , Sofia (Bulgaria)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Baki Koleci PhD , University Hadzi Zeka , (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, (MNE)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Imunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Nedjad Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina) - Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jova Ateljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of law University of Kragujevac (Serbia)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Svetlana Trajkovic PhD, High college for professional applied studies, Vranje (Serbia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus – Faculty of Management, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Rumen Stefanov, PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, Dean, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Nikola Bozkov PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Vasil Pehlivanov PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Erzika Antic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Doc. Marija Kostić PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Sandra Živanović PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Snežana Milićević PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Doc. Nebojsa Pavlovic PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, Vrnjačka Banja (Serbia)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Venus Del Rosario, Arab Open University (Philippines)
- Nishad M. Navaz, Kingdom University (India)

Contents

PROBLEMS AND TRENDS IN SOCIAL DEVELOPMENT AND POLICIES ON EMPLOYMENT AND UNEMPLOYMENT	19
Hristo Beloev D.Sc. Ph.D	19
Venelin Terziev D.Sc. (National Security), D.Sc. (Ec.) Ph.D	19
THE METHOD OF AESTHETICS OF COMMUNICATION IN EDUCATION	29
ON THE RECEPTION OF LITERARY WORK IN TEACHING	29
Prof. Violeta Dimova Ph.D	29
Prof. Mahmut Celik Ph.D	29
STUDENTS' PROFILE IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING WITH TECHNOLOGY - THE CASE IN ALBANIAN SCHOOLS	32
PhD. Olsa Pema	32
INTERACTIVE METHODS OF TRAINING IN PEDAGOGICAL PRACTICE.....	37
Nicola Vakirlov.....	37
Maria Becheva PhD	37
Nina Belcheva.....	37
THE IMPACT OF INCREASED ENTREPRENEURIAL CAPACITIES IN RAISING THE PERFORMANCE OF SME-S IN TRANSITION ECONOMIES	41
Kosovare Ukshini, PhD, ...	41
Academician Izet Zeqiri.....	41
APPLICATION OF THE CONCEPT OF LIFELONG LEARNING IN BULGARIA.....	44
Venelin Terziev Ph.D.....	44
Ekaterina Arabska Ph.D.....	44
EDUCATIONAL MISBALANCES:.....	56
MIRROR IMAGES OF SCHOOL AND HIGHER EDUCATION.....	56
Assoc. Prof. Alexander Valkov, PhD	56
Assoc Prof. Evgenia Penkova, PhD	56

THE STUDENTS SELF-ASSESSMENT BASED ON STANDARDS DEVELOPS THE TEACHING AND INFLUENCES IN THE LEARNING RESULTS	60
Sonila Tatili.....	60
Prof. Assoc.Dr Tomi Treska.....	60
DISCUSSION ABOUT OPPORTUNITIES FOR LEARNING DECIMALS AND FRACTIONS IN THIRD AND FOURTH GRADE IN BULGARIA	68
Zlatina K. Sharkova Ph.D.	68
HOW “HARD TIMES” STIMULATE REFORMS – THE CASE OF THE BULGARIAN HIGHER EDUCATION	71
Elena Blagoeva-Hazarbassanova	71
COMMUNICATION AS A TOOL FOR EFFECTIVE LEADERSHIP	75
PhD. Assistant, Lazar Arsovski	75
PhD. Mirko Tripunoski.....	75
GENESIS AND FIRST MANIFESTATIONS OF INFORMAL EDUCATION IN BULGARIA	80
Assoc. Prof. Penka Tsoneva, DSc.....	80
EDUCATION FOR DEMOCRATIC CITIZENSHIP AND THE LITERARY APPROACH IN THE FOREIGN LANGUAGE CLASS.....	83
Prof. Elda Talka Ph.D	83
KNOWLEDGE AS A RESOURCE FACILITATING THE TRANSITION OF YOUNG PEOPLE FROM EDUCATION TO EMPLOYMENT.....	87
Kamelia Petkova, PhD.....	87
LITERACY, HEALTH AND ECONOMIC FACTORS	92
Assist. Professor Marija Emilija Kukubajska, PhD	92
Sonja Koceva, MA, Ph. Spec.....	92
PROBLEMATIC SITUATION IN THE CONTEXT OF DIDACTIC TEACHING AND LEARNING PROCESS	98
Valentina Chileva Ph.D	98
LEGAL ASPECTS ON THE DEVELOPMENT OF OPEN-END MUTUAL FUNDS IN THE R. of MACEDONIA	101
Nebojsa Cvetanovski, Ph.D.	101

Daniela Cvetanovska, M. A.	101
ASPIRATION TOWARDS REGIONAL AND GLOBAL SECURITY	107
Maja Miskovska Ph.D.....	107
LOCAL GOVERNMENT AND CITIZEN PARTICIPATION AT THE LOCAL LEVEL	112
Prof. Jove Kekenovski, Ph.D	112
CASE STUDY: CONCORDIA MISSION OF THE EUROPEAN UNION AND THE LESSONS LEARNED	118
Ivica Josifovic, PhD	118
Zlatko Keskoski, PhD	118
THE MILITANT ISLAMIST IDEOLOGY AS A THREAT TO THE NATIONAL SECURITY OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA	123
m-r Borche Chaminski.....	123
d-r Rina Kirkova	123
d-r Nenad Taneski.....	123
DISCRETIONARY POWERS OF THE ADMINISTRATION – NECESSITY OR FOLDING SCREEN FOR ABUSES	131
Ass. Dejan Vitanski PhD	131
GEOPOLITICAL IMPORTANCE OF MARITIME PASSAGES IN EUROPE.....	136
Assistant Professor Jordanka Galeva, PhD	136
POST-CONFLICT ROLE OF THE EUROPEAN SECURITY AND	141
DEFENCE POLICY	141
Zlatko Keskovski PhD	141
Ivica Josifovic PhD.....	141
POLEMOLOGICAL AND SECURITY ANALYSIS OF THE REVOLUTIONS IN THE PAST AND TODAY	145
Suzana Kotovchevska PhD	145
Mitko Kotovchevski PhD	145
BUILDING ENTREPRENEURIAL ORGANISATION: BUSINESS PROCESS REENGINEERING FROM A QUALITY PERSPECTIVE.....	149
Branko Nikolovski, assoc. prof. PhD.....	149

SOCIAL MEDIA MARKETING – NEW MARKETING TREND IN THE MODERN LIFESTYLE	154
Sanja Nikolic, PhD.....	154
Sreten Miladinovski, PhD.....	154
UNFAIR COMPETITION AND GRAY ECONOMY.....	158
Assistant Professor. Ph.D. Law Berat Aqifi.....	158
Associate Professor. Ph.D. Law Sasha Dukovski.....	158
Mr. Drini Grazhdani LLM (Adv).....	158
CREDIT RATINGS, A SOLUTION TO INFORMATION ASYMMETRY IN EMERGING MARKETS (ALBANIA ECONOMY).....	162
Ada Aliaj Ph.D.....	162
Prof. Ilir Hoti Ph.D.....	162
Marsel Aliaj	162
DEVELOPING A FUNCTIONING LABOR MARKET IN BULGARIA	167
Venelin Terziev Ph.D.....	167
Ekaterina Arabska Ph.D.....	167
CAUSE AND EFFECT RELATIONSHIP BETWEEN GOVERNMENT	182
EXPENDITURE AND REVENUE COLLECTION	182
CASE OF ALBANIA	182
Entela Velaj.....	182
Olta Nexhipi.....	182
MEASURING MSE VOLATILITY WITH MBI10 STOCK INDEX	186
Igor Tanturovski PhD	186
ALBANIAN CUSTOMER ATTITUDES TOWARDS FARM FOOD	192
Prof. Edlira Llazo Ph.D.....	192
TECNOLOGICAL TRAININIG - REALITES AND FUTURE.....	196
Branko Sotorov Ph.D.....	196
Venelin Terziev D.Sc. (National Security), D.Sc. (Ec.) Ph.D	196

RISK ASSESSMENT AND PRICE OF LEASE FOR AN APARTMENT,.....	200
CASE STUDY IN SKOPJE.....	200
Prof. Dr. Blagoja Spirkoski.....	200
Assist.Prof. Dr Radica Dishlieska.....	200
ANALIZA EKONOMIKE NDAJ POLITIKES TATIMORE DHE TE ZAVENDESIMIT	205
Dr.Sc.Shaqir Elezaj.....	205
OFFICIAL DEVELOPMENT AID IN THE WORLD	209
Dori Pavloska – Gjorgjieska, Ph.D.....	209
Biljana Buzlevski, PhD.....	209
Aleksandar Dejanovski, PhD.....	209
STRUCTURE OF SOURCES OF FUNDING AS A FACTOR FOR COMPETITIVENESS OF THE BUSINESS ENTITIES FROM REPUBLIC OF MACEDONIA	213
Prof. Savo Ashtalkoski, PhD	213
Bardul Tushi, M.Sc.....	213
Igor Slavkoski, M.Sc.....	213
THE NEW KNOWLEDGE OF CRISIS 2008 AND THE NEW EU BANK UNION IN FUNCTION OF FINANCIAL STABILITY	219
PhD Dance Nikolovska Vrateovska.....	219
Slagana Kostadinovska	219
Emilija Popova.....	219
THE ROLE AND IMPORTANCE OF FINANCIAL DERIVATIVES IN EMERGING ECONOMIES	223
Aleksandar Dejanovski	223
Biljana Buzlevski	223
Jelena Tast.....	223
Aleksandar Stankovic	223
GLASS CEILING AND SOCIAL - ECONOMIC POSITION OF WOMEN IN ALBANIAN ORGANIZATIONS	228
Lina Vaso.....	228

ANALYSIS OF MACEDONIAN PUBLIC HEALTH SYSTEM THROUGH INSTITUTIONAL EXAMPLES	234
Igor Tanturovski PhD	234
PENSION INSURANCES - CASE STUDY OF KOSOVO	239
Myhybije Zallqi Zhara	239
Prof.Ass.Dr.Ibish Mazreku	239
QUALITY MANAGEMENT INITIATIVES AND SOLUTIONS.....	243
FOR SMALL BUSINESS IN TOURISM	243
Branko Nikolovski, assoc. prof. PhD.....	243
SOCIAL POLICIES RENDERING IMPACT ON BULGARIAN LABOR MARKET	248
Venelin Terziev D.Sc. (National Security), D.Sc. (Ec.) Ph.D	248
Ekaterina Arabska Ph.D.....	248
STRUCTURAL EQUATION MODELING WITH LISREL: APPLICATION IN INFORMAL ECONOMY	256
Brunela Trebicka, PhD.....	256
Asoc Prof. Azeta Tartaraj, PhD	256
LENDING CONDITIONS DURING THE GLOBAL ECONOMIC CRISIS	262
Aleksandra Nakevska.....	262
PhD Ljupco Davcev	262
THE LINK BETWEEN CUSTOMER SATISFACTION AND EMPLOYEE SATISFACTION IN RESTAURANT INDUSTRY	266
An analysis of restaurants in Durrës, Albania.....	266
Dr. Olta Nexhipi.....	266
Dr. Osman Metalla.....	266
THE ROLE OF LOCAL CAPACITY ON DECENTRALISATION IMPACT IN ALBANIA	271
Zoica Zharkalli (Kokaveshi)	271
A COMPLEX APPROACH IN THE PREVENTION OF ‘DIABETIC FOOT’ FOR PATIENTS WITH DIABETIC POLYNEUROPATHY IN ADVANCED AND OLD AGE	276
Asst. Dr. Snezhina Georgieva	276

Asst. Varvara Pancheva	276
ALGORITHM FOR COMPUTER-ASSISTED MODELLING OF TRANSVERSE MAXILLOFACIAL ASYMMETRY	280
Tatyana Boeva	280
HOLISTIC APPROACH IN PHYSICAL THERAPY FOR PATIENTS WITH MULTIPLE SCLEROSIS	285
Hristo Boyadzhiev	285
Petya Mitrindzhakova	285
INVESTIGATING STUDENT OPINION IN THE SPECIALTY OF ‘DENTAL TECHNICIAN’ ON ATTITUDES TO OPPORTUNITIES FOR STUDENT MOBILITIES DURING THEIR EDUCATION AT MEDICAL COLLEGE PLOVDIV	290
Slavov Sv.	290
Kasnakova P.	290
Yankov Sv.	290
IMPROVEMENT OF THE QUALITY OF LIFE THROUGH THE IMPLEMENTATION OF A PATIENT-CENTERED APPROACH OF PATIENTS WITH CHRONIC CORONARY ARTERY DISEASE	294
Assist. Prof. Marieta Todorova	294
Associate Prof. Gergana Petrova, Ph.D	294
HEALTH PROMOTION IN NURSERIES ON THE TERRITORY	298
OF PLEVEN MUNICIPALITY	298
G. Markova	298
G. Petrova	298
GLOBALIZATION OF COUNTERFEIT MEDICINES WORLDWIDE	303
As. Zlatina Ivanova	303
MISTAKES IN SHORT-TERM VISUAL MEMORY OF PERSONS WITHIN WORKING AGE.	307
Firdes Yusmen, assoc. prof.	307
Silvia Tsvetkova	307
Ivan Petkov	307
QUESTIONNAIRE FOR ASSESSMENT OF EATING DISORDER RISK - A PILOT STUDY ...	313

R. Massaldjieva.....	313
D. Bakova	313
B. Tilov	313
M. Semerdjieva	313
B. Torniova	313
TRAINING IN HOMEOPATHY IN THE MEDICAL UNIVERSITIES OF BULGARIA	318
Assistant prof. engineer Zhivko Peychev	318
THYROID DISORDERS IN PATIENTS WITH HEMATOLOGICAL MALIGNANCIES	321
Nonchev B.	321
Goranova-Marinova V.	321
STUDY OF THE REASONS FOR CHOOSING A PROFESSION BY THE STUDENTS -NURSES	325
Assoc. Prof. Biyanka TorniyovaPh.D.....	325
Senior Lecturer Yordanka Tsokova	325
SOURCE DOMAINS FOR METAPHORS: A COMPARATIVE STUDY OF BULGARIAN AND ENGLISH ANATOMY	330
Ivaylo Dagnev	330
Maria Saykova	330
Maya Yaneva	330
ГОЛЕМИОТ РАЗВОЈ И НАПРЕДОК НА ЕЛЕКТРОНИКАТА И ТЕХНОЛОГИЈАТА ВО ДЕНЕШНО ВРЕМЕ,ДАВА РЕЗУЛТАТИ И НОВИ МОЖНОСТИ ВО МНОГУ МЕДИЦИНСКИ ДИСЦИПЛИНИ , ЗА ПО БРЗИ,ПО ПРЕЦИЗНИ,ПО ВАЛИДНИ И ПОВЕРОДОСТОЈНИ ДИЈАГНОЗИ ВО МНОГУ ОБЛАСТИ ВО МЕДИЦИНАТА	333
Реџеп Емурлаи.....	333
Дритон Селмани.....	333
Рауф Абдиу.....	333
Несет Узаири.....	333
THE ROLE OF INFORMATION TECHNOLOGY IN HEALTHCARE	336
Teodora Dimcheva.....	336

SPORT AND PHYSICAL ACTIVITY – WAY OF LIFE AMONG REHABILITATION STUDENTS	340
Nikoleta Nikolova	340
Ivan Gatevski	340
LIMITATION OF DRUG USE THROUGH LEARNING AND SOCIAL SKILLS	345
Rumiana Budjeva, Ph.D.	345
TRANSFORMATION PROCESSES	351
IN THE ATTITUDE TOWARDS ISLAM IN BULGARIA	351
Assoc. Prof. Dr. Veselin Bosakov	351
GLOBALIZATION AND FORMER COMMUNIST COUNTRIES	356
Dr. Goranco Jakimov	356
ENDANGERING THE IMMOVABLE CULTURAL HERITAGE IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA FROM NATURAL DISASTER AND THE NEED FOR MAPPING AND ELABORATING CRITICAL SPOTS	361
Prof. Trajce Nacev Ph.D	361
Assistant Prof. Dragan Veselinov Ph.D	361
ARCHITECTURAL CHARACTER OF SHOPPING CENTERS	365
Prof. Vangjel Dunovski Ph.D	365
Prof. Vlado Velkovski PhD	365
MAP ORIENTATION	370
Associate prof. Gabriela Kirova PhD	370
BREEDING AND SELECTION OF HONEY BEES RESISTANT TO DISEASES CAUSED BY VIRUSES, BACTERIA AND PARASITES	374
Prof. Dr. Rumen Valchovski	374
Dr. Jordan Manasiev	374
Dr. Ivo Sirakov	374
Galina Hristovska MA	374
Prof. Romel Velez PhD	374
Prof. Dr. Miso Hristovski	374

NEW FLEXIBLE APPROACH TO TEACHING VETERINARY TOXICOLOGY	377
Prof. Romel Velev Ph.D	377
Prof. Misho Hristovski Ph.D.....	377
DOES THE FORECAST MANAGERIAL EFFECT IN ORGANIZATIONAL PERFORMANCE?	379
Erisa Musabelli	379
TEACHERS` FEEDBACK AND STUDENTS' PREFERENCES ON SECOND LANGUAGE LEARNING: A CASE STUDY.....	382
Isa Spahiu Ph.D.....	382
Edita Kamberi-Spahiu, MA	382
ASSESSING PRAGMATIC COMPETENCE OF ENGLISH AND GERMAN	389
FOREIGN LANGUAGE STUDENTS.....	389
Biljana Ivanovska.....	389
Nina Daskalovska	389
Marija Kusevska	389
Tatjana Ulanska	389
BIRDS: MYTHICAL SYMBOL OF MIGRATION, BEAUTY AND BESTIALITY	393
Assist. Professor Marija Emilija Kukubajska, PhD	393
CULTURAL MODELS THROUGH THE PRISM OF LANGUAGE	398
Violeta Nikolovska Ph.D	398
MAKING TRANSLATABILITY MATRIX.....	403
Vesna Milevska.....	403
ON ADJECTIVES USE AND CLASSIFICATION IN ENGLISH AND ALBANIAN LANGUAGE	406
Dr. Suzana Samarxhiu	406
ADOLESCENCE IN THE LITERATURE FOR YOUNG ADULT OF TOME ARSOVSKI.....	411
Prof. Jovanka Denkova Ph.D	411
A CONTRASTIVE ANALYSIS OF THE LINGUISTIC TRANSFER FROM L1 TO L2: STRATEGIES TO PROCESS EFL WRITING.....	419

Dr. Juliana Çyfeku	419
LANGUAGE POLICY DYNAMICS AND MULTILINGUAL COMMUNICATIVE COMPETENCE.....	424
Assoc. Prof. Anna Georgieva.....	424
Asst. Prof. Iliyana Simeonova	424
DO TESTS HAVE AN IMPACT ON KNOWLEDGE RETENTION? A STUDY CASE IN THE ALBANIAN PRIMARY SCHOOLS	429
Dr. Erinda Papa.....	429
KNOWLEDGE IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING AND LEARNING.NEW SKILLS FOR TEACHERS OF XXI CENTURY	434
Prof.Eliona Naço.....	434
ALBANIAN LANGUAGE UNDER THE MAGIC OF ROMANTIC AUTHOR’S PEN.....	437
Greta Jani Ph.D.....	437
PERSONAL NAMES IN TURKISH AND MACEDONIAN.....	442
SCHOOLBOOKS IN MACEDONIA	442
Prof. Marija Leontik.....	442
A FUNCTIONAL APPROACH TO PHRASEOLOGY	447
Dr. Suela Koça.....	447
Dr. Erinda Papa.....	447
VEÇORI GJUHËSORE TË LEKSIKUT TË SË FOLMES SË QYTETIT TË ELBASANIT NË DITËT E SOTME - NJË KËNDVËSHTRIM SOCIOLOGJISTIK.....	451
Dr. Manola Kaçi (Myrta)	451
STRATEGIES OF VOCABULARY ACQUISITION: THE ROLE OF TEACHERS IN USING ANTONYMS AS A TECHNIQUE OF VOCABULARY REINFORCEMENT AT DIFFERENT LEVELS OF ENGLISH LEARNING	456
Dr. Ekaterina Strati	456
RHYTHMICAL CODE AND HISTORICAL DEVELOPMENT	460
Liuba Zlatkova, PhD.....	460
SLAVONIC MUSIC THROUGH THE MIDDLE AGES.....	463
Assoc. Prof. Margarita Gencheva	463

THE DESTRUCTION OF A MYTH IN NORMAN MAILER’S <i>AMERICAN DREAM</i>	466
Dr. Marsela Turku.....	466
THE INCLUSION OF THE SPECIAL NEEDS CHILDREN AND THEIR PROBLEMS FACING THE ALBANIA SCHOOL.....	472
Doc.Dr. Ambera Duka (Ferri).....	472
MSc. Ermira Tati, ...	472
IMPROVING THE KNOWLEDGE OF VISUOCONSTRUCTIVE IMPAIRMENTS IN DEMENTIA – RELIABILITY OF A SCALE FOR HUMAN FIGURE DRAWING.....	478
Radka Massaldjieva	478
REFERENCE TO THE ANALYSIS OF PROSE TEXT FROM THE ASPECT OF THE ABILITY TO DETERMINE THE NARATION AND ANALYSIS OF SONATA FROM THE ASPECT OF SKILLS FOR PIANO	483
MA Milena Ristova- Mihajlovska.....	483
Prof. MA Angele Mihailovski.....	483

CASE STUDY: CONCORDIA MISSION OF THE EUROPEAN UNION AND THE LESSONS LEARNED

Ivica Josifovic, PhD

Zlatko Keskoski, PhD

FON University

ivica.josifovik@fon.edu.mk; z.kesko@gmail.com

Abstract: European Union conducted two missions in the Republic of Macedonia through the European Security and Defence Policy, one military (“Concordia”) and one civilian (“Proxima”). Purpose of this paper is to make review of the mission and to fortify the achieved success or failure in conducting the tasks on the field. Further, the paper elaborates the case of use of NATO’s assets for EU’s missions, in which Turkey has a special role as a NATO member, but not an EU member. Lessons learned from “Concordia” mission are represented, as well as the confirmed shortages. The conclusion makes useful thought on how to improve the efficiency and capability of the European Security and Defence Policy in conducting military and civilian mission.

Key words: military mission, Concordia, Macedonia, case study, lessons.

СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ: МИСИЈАТА КОНКОРДИЈА НА ЕВРОПСКАТА УНИЈА И НАУЧЕНИТЕ ЛЕКЦИИ

Проф. д-р Ивица Јосифовиќ

Доц. д-р Златко Кескоски

ФОН Универзитет

ivica.josifovik@fon.edu.mk; z.kesko@gmail.com

Апстракт. Во Република Македонија, Европската унија преку Европската безбедносна и одбранбена политика презеде две мисии, по една воена („Конкордија“) и по една цивилна („Проксима“). Целта на трудот е да се направи осврт на мисијата и да се утврди постигнатиот (не)успех во спроведувањето на задачите на теренот. Понатаму, разработен е случајот со употребата на средствата на НАТО за мисиите на ЕУ, за кои Турција има посебна улога како членка на НАТО, но не и на ЕУ. Претставени научените лекции од мисијата „Конкордија“, како и утврдените недостатоци при спроведувањето на мисијата. Заклучокот дава сопствени размислувања за тоа како да се подобри ефикасноста и способноста на Европската безбедносна и одбранбена политика во извршувањето на воените и цивилните мисии.

Клучни зборови: воена мисија, Конкордија, Македонија, студија на случај, лекции

1. ВОЕНА МИСИЈА „КОНКОРДИЈА“

Следејќи ја полициската мисија во БиХ, ЕУ ја воспостави својата прва воена операција, „Конкордија“, како одговор на барањето од 17 јануари 2003 година на претседателот на Република Македонија, Борис Трајковски.⁴⁷ На 18 март 2003 година, ЕУ ја презеде операцијата Сојузничка хармонија на НАТО, со цел осигурување на безбедносна средина и забрзување на процесот на имплементација на Охридската рамковна спогодба. Советот одобри Општ концепт за операцијата и Воениот персонал на ЕУ работеше, според усогласените аранжмани за осигуран пристап, со персоналот на НАТО за планирање во оперативниот план на Врховната команда на сојузничките сили за Европа.⁴⁸

Оперативното планирање и командата беа спроведувани со поддршка на колективните средства и способности на НАТО, согласно Берлин-плус спогодбата. 26 држави, вклучително и сите држави-членки на ЕУ, со исклучок на Ирска и Данска, придонесоа кон мисијата со приближно 350 до 400 лесно вооружен воен персонал (табела 1). Заедничката акција утврди дека трети држави се поканети да учествуваат во операцијата: членки на НАТО што не се членки на ЕУ, држави-кандидати за членство во ЕУ, како и учество на поканети потенцијални партнери. Во заедничката акција, Советот го овластува Политичко-безбедносниот комитет (ПБК), дејствувајќи на совет на оперативниот командант и Воениот комитет на Европската унија (ВКЕУ), да усвојува одлуки врз основа на прифатените придонеси и да воспостави, доколку е потребно, Комитет на придонесувачи. Со Франција, како рамковна држава, силите на ЕУ патролираа околу регионите со мнозинско албанско население, на граничните премини со

⁴⁷ Council Joint Action 2003/92/CFSP of 27 January 2003 on the European Union military operation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, OJ L 34, 11 February 2003.

⁴⁸ Council Decision 2003/202/CFSP of 18 March 2003 relating to the launch of the EU military operation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, OJ L 76, 22 March 2003.

Албанија, Косово и Србија. На 30 септември 2003 година, одговорностите на Франција беа префрлени на ЕУФОР и беа одржани сè до завршување на операцијата на 15 декември 2003 година.⁴⁹

За разлика од полициската мисија во БиХ, „Конкордија“ се потпираше не само на средствата на државите-членки на ЕУ, туку и на планската и логистичката поддршка од НАТО, вклучително и од САД. Со тоа, освен што претставува прва воена операција на ЕУ, „Конкордија“, исто така, претставува и прва употреба на стратешките аранжмани на ЕУ и НАТО. Оперативното планирање и командата беа спроведувани со поддршка на колективните средства и способности на НАТО, согласно Берлин-плус. Серија задачи беа дефинирани во оперативниот план: евалуација на безбедносната ситуација и извидување на патната мрежа и други области, состаноци со цивилните и воени власти и меѓународни организации и систематски средби со населението итн.⁵⁰

Командните и контролните аранжмани за мисијата на ЕУ се воспоставени во оперативниот план со цел создавање синцир на команда на ЕУ која ќе ги рефлектира оперативните потреби за координација со НАТО. Главното седиште на „Конкордија“ беше лоцирано во Врховниот штаб на сојузничките сили на Европа во Белгија, со три регионални седишта во Скопје, Куманово и Тетово. Мисијата беше раководена од германскиот адмирал Рајнер Фејт, како оперативен командант и заменик на Врховниот командант на НАТО за Европа. На 7 февруари 2003 година, Советот со пишана процедура одлучи да го назначи генерал Пјер Марал од Франција за командант на силите на ЕУ, стациониран во Скопје за период до 1 октомври, кога беше заменет со португалскиот генерал Луис Нелсон Фереира дос Сантош, како командант на силите до 15 декември. Командантот на силите го известуваше Оперативниот командант, кој од друга страна, го известуваше ВКЕУ со одговорност да го набљудува напредокот на операцијата. Претседавачот со ВКЕУ дејствува како примарна точка на контакт со оперативниот командант и регуларно известува до ПБК. Сите работеа во блиска координација со командата на НАТО и со специјалниот претставник на ЕУ за Македонија, Алексис Брунс од Белгија.⁵¹

Табела 1: Воен персонал на „Конкордија“

Европска унија		Трети држави	
Австрија	11	Бугарија**	2
Белгија	26	Канада	1
Финска	9	Чешка*	2
Франција	145	Естонија*	1
Германија	26	Унгарија*	2
Грција	21	Исланд	1
Италија	27	Летонија*	2
Луксембург	1	Литванија*	1
Холандија	3	Норвешка	5
Португалија	6	Полска*	17
Шпанија	16	Романија**	3
Шведска	14	Словачка*	1
Велика Британија	3	Словенија*	1
		Турција	10
Вкупно:	308	Вкупно:	49

Извор: Lynch Dov, and Missioli Antonio, *ESDP Operations. EU Institute for Security Studies*, 2003.

* Држави-членки на ЕУ од 1 мај 2004 година.

** Држави-членки на ЕУ од 1 јануари 2007 година.

Откако Советот ја почна операцијата, ПБК ја ужива политичката контрола и стратешките насоки на операцијата под одговорност на Советот. Во заедничката акција, Советот го овластува ПБК да преземе релевантни одлуки поврзани со операцијата, вклучувајќи и амандмани кон оперативниот план, синцирот на команда и правилата на ангажирање. ПБК регуларно го известува Советот и го советува за

⁴⁹ Council Decision 2003/563/CFSP on the extension of the European Union military operation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia OJ L 190/20, 29 July 2003.

⁵⁰ Pierre Augustin, “Lessons learned: Operation Concordia/Altaïr in Macedonia”, Doctrine 06, March 2005.

⁵¹ Council Joint Action 2002/832/CFSP of 21 October 2002 amending Joint Action 2001/760/CFSP concerning the appointment of the Special Representative of the European Union in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, OJ L 285/12, 23 October 2002; Council Joint Action 2004/565/CFSP of 26 July 2004 appointing the European Union Special Representative in the former Yugoslav Republic of Macedonia and amending Joint Action 2003/870/CFSP, OJ L 251/18, 7 August 2004.

престанок на операцијата, иако одлуката за завршување на операцијата е исклучиво на Советот, поддржана од Високиот претставник кој ќе му помага на Претседателството по прашања поврзани со операцијата и, заедно со Специјалниот претставник на ЕУ во РМ, ќе служи како главна точка за контакт со властите во РМ.

Заедничката акција наведува дека целосниот синџир на команда останува под политичка контрола и стратешка насока на ЕУ за време на операцијата, каде што оперативниот командант ги известува само телата на ЕУ. Како и да е, подвлекува бројни начини според кои НАТО ќе биде информиран за напредокот на операцијата на ЕУ. Заедничката акција назначува дека ПБК ќе одржува контакт со Северноатлантскиот совет за време на операцијата и ќе го информира пред поднесување предлог до Советот за престанок на операцијата. Понатаму, предвидува дека овие контакти на високо ниво ќе бидат дополнети со регуларни контакти меѓу командантите на ЕУ и НАТО во регионот.

„Конкордија“ првенствено се очекуваше да трае шест месеци со заедничка сума од 4,7 милиони евра и други трошоци финансирани од државите-учеснички. Шестмесечниот буџет подоцна беше кренат на 6,2 милиони евра. За разлика од полициските мисии на ЕУ, државите-учеснички учествуваа со своите индивидуални оперативни трошоци, како и процентуален дел од заедничките трошоци. Специфично, државите-членки на ЕУ учествуваа со 84,5% од заедничките трошоци, согласно големината на нивниот БДП, додека другите држави што учествуваа во мисијата, а не се членки на ЕУ, ги презедоа преостанатите 15,5% од вкупните трошоци.⁵²

2. CASE STUDY: ОДНОСИТЕ МЕЃУ ЕВРОПСКАТА УНИЈА И НАТО ВО МАКЕДОНИЈА

„Конкордија“ можеше да биде преземена само преку склучување спогодба меѓу ЕУ и НАТО за пристап на ЕУ во воената опрема и средствата на НАТО, бидејќи без дозвола од државите на НАТО, ЕУ не можеше да преземе воена операција, зашто нејзината способност да дејствува во областа на ЕБОП е зависно од употребата на средствата што ЕУ не ги поседува – средства обезбедени од НАТО. Од оваа претпоставка може да се увиди дека мисијата покажа колку е важна соработката меѓу ЕУ и НАТО.

Во декември 2002 година, пред Самитот на НАТО во Прага, преговорите меѓу ЕУ и НАТО околу Берлин-плус аранжманите беа блокирани од Турција, која инсистираше на одлучувачка улога во сите воени операции на ЕУ, додека ЕУ се противеше поради фактот дека Турција е членка на НАТО, но не и на ЕУ. Блокадата на Турција не дозволи користење на Берлин и Берлин-плус спогодбите во пракса. Преговорите меѓу ЕУ и Турција беа блокирани со месеци, сè до 12 декември 2002 година кога Европскиот совет во Копенхаген усогласи дека Берлин-плус спогодбите и имплементацијата ќе се применува само на оние држави-членки на ЕУ што се членки на НАТО или страни во Партнерството за мир или имаат склучено билатерални безбедносни аранжмани со НАТО.⁵³ Ваквата формулација, што го исклучува Кипар од земање учество во воените операции на ЕУ со употреба на средствата на НАТО, беше доволна да се надминат турските приговори и да се обезбеди пристап до средствата на НАТО.⁵⁴

Ваквиот случај на држава што не е членка на ЕУ и ја има контролата за давање дозвола за користење на средствата на НАТО од страна на ЕУ во мировната мисија во Македонија ја покажува потребата за поголема транспарентност и врска меѓу ЕУ и НАТО. НАТО државите-членки што не припаѓаат на ЕУ изразија грижи дека се ставени настрана во случај кога се презема автономна воена акција под ЕБОП. Ова се однесува на проблемот на дискриминација како грижа на САД околу развојот на ЕБОП. Навистина, ова прашање може да влијае не само на транспарентноста, туку и на целокупните односи меѓу ЕУ и НАТО. проблемот е дискриминација на држава-членка на НАТО што не припаѓа на ЕУ и грижите на Турција се разбирливи околу употребата на средствата на НАТО од страна на ЕУ, што се, исто така, средства и на Турција, во случај кога Турција не може да биде дел од мисијата. Заради овој недостаток на транспарентност, постои опасност двете организации да имаат бавен и неефикасен одговор во случај на криза поради нивните разговори и расправи околу надлежноста, во момент кога истата криза излегува од контрола.

Мисијата во Македонија требаше да биде првиот чекор кон автономна операција на ЕУ. Но, ветото на Турција го докажа спротивното – дека овој капацитет не е автономен и дека заедничките акции

⁵² Gustav Lindstrom, *On the Ground: ESDP Operations in Nicole Gnesotto (ed.), The EU Security and Defence Policy: The First Five Years (1999-2004)*, Paris, EU Institute for Security Studies, 2004, p. 116.

⁵³ Tânia Felício, “EU’s Mission in Macedonia – milestone for EU’s ESDP or proof of EU’s dependence on its transatlantic partners?”, *Licenciada em Relações Internacionais*, Maio de 2003.

⁵⁴ Ваквиот развој беше можен откако ЕУ вети датум за преговори со Турција за членство во Унијата. Иако Турција не успеа да обезбеди точен датум, сепак се повлече од своите забелешки. Склучувањето на Берлин-плус аранжманите беше завршено со потпишување на Спогодбата за безбедност и информации меѓу ЕУ и НАТО на 14 март 2003 година. Види: Council Decision 2003/211/CFSP of 24 February 2003 concerning the conclusion of the Agreement between the European Union and the North Atlantic Treaty Organisation on the Security of Information, OJ L 80/35, 2003.

на ЕУ и НАТО завршуваат бавно и помалку ефективно отколку посебна НАТО или ЕУ-акција. Конечно, преземањето на мисијата од ЕУ требаше двапати да биде одложено, сè додека не беше постигната спогодба во декември 2002 година. Оваа карактеристика ја покажува целосната зависност на ЕУ од НАТО за дејствување во воената област, што останува основна безбедносна организација. Искуството од кризниот менаџмент во Македонија, каде заедничкиот ЕУ-НАТО пристап имаше суштинска улога во разрешување на внатрешниот конфликт пред да прерасне во граѓанска војна, го подвлекува значењето на односите. Кризниот менаџмент во конфликтот во Македонија е одличен пример за трансатлантската соработка, каде што имаше преговори за мировна спогодба водени од Генералниот секретар на НАТО и Високиот претставник на ЕУ, како и претставниците на САД, за кои се сметаше дека имаа важна улога за развој на преговорите. Дипломатите потенцираа дека почнувањето на мисијата на ЕУ покажа дека односите меѓу ЕУ и САД сè уште се корисни, и покрај трансатлантските затегања, откако Вашингтон требаше да ја одобри спогодбата на НАТО за помагање во развојот на одбранбените амбиции на ЕУ.

3. НАУЧЕНИ ЛЕКЦИИ

Во случајот на Македонија, постојаните заложби за поддршка на мировниот процес и приближување на државата поблиску до Унијата е изразено преку присуството на способностите на Европската комисија и Советот во реформирање на македонските институции. Случајот со Македонија е прогласен од страна на ЕУ како успех на Балканот и произведе корисна основа за идните напори во кризниот менаџмент, со реформите во полицијата како посебна област од која Унијата ги потврдува научените лекции. Напорите за градење на мирот во Македонија вклучуваат заедничко присуство и меѓусебна поврзаност на краткорочните мисии на Советот со долгорочните активности на Комисијата.

„Конкордија“ имаше позитивен удар на локалните услови и создаде тест за способноста на ЕУ за преземање на воена мисија и развој на оперативни процедури. Присуството на „Конкордија“ и овозможи на македонската влада да се концентрира на реформите и ја демонстрираше меѓународната/ЕУ-поддршка за политичкиот процес и легитимните институции во државата. Во поглед на подобрување на социјалната и економската состојба во државата, проектите за цивилно-воената соработка во поранешните кризни области и помогнаа на операцијата да воспостави односи со локалното население, кревајќи го профилот на ЕУ како глобален актер. Ваквиот аспект беше особено важен во светло на грижите кои локалното население, особено албанското, преферираше и понатаму да има присуство од војници на НАТО.⁵⁵

Операцијата „Конкордија“ ја исполни мисијата за која беше создадена, иако имаше недостаток од две значајни способности: тим посветен на информациите на операцијата и правна анализа, како што е специјалист во правно истражување или во кривичното разузнавање кој ќе се фокусира на правното набљудување на ситуацијата. Според меѓународната кризна група, во поглед на некои практични оперативни тешкотии, „Конкордија“ може да се смета за успех, бидејќи помогна во градењето доверба и стабилност на регионот.⁵⁶ Во поглед на кризниот менаџмент, Европската унија успешно се соочи со кризата во Македонија. Изградена на успехот на претходните НАТО-операции во државата, операцијата „Конкордија“ обезбеди континуитет со извршување на класични мировни задачи како патролирање во кризните области, најчесто во близина на границата со Косово.

Постоеја и некои оперативни тешкотии во имплементација на мандатот на „Конкордија“. Овие тешкотии вклучуваа проблеми поврзани со размената на информации, неефикасен синџир на известување, поделба на товарот меѓу ЕУ и НАТО кои испраќаа различни пораки, како и меѓусебни несогласувања за тоа какво гранично управување е потребно – со НАТО кои ги застапуваа воените и ЕУ која ги застапува цивилните инструменти. Што се однесува до синџирот на команда, се појави контроверзност и околу улогата на регионалната команда на НАТО. Некои држави-членки потенцираа дека нејзината улога не е усогласена во оригиналната заедничка акција со што предизвика одредена манипулација во синџирот на команда на ЕУ.⁵⁷

Внимателна со продолжената доверба на безбедносното присуство на ЕУ и НАТО во Македонија, процената на ЕУ околу безбедносниот развој во Македонија заклучи дека не е потребно понатамошно меѓународно воено присуство, од причина што можете да ја загрозите перспективата за членство во ЕУ и НАТО, но дека е потребно преземање на дополнителни мерки за воспоставување владеење на правото во поранешните кризни подрачја. Постапувањето на „Конкордија“ претставува прв чекор за способностите на ЕУ во воениот кризен менаџмент и Берлин-плус аранжманите. Почетно предвидена за период од 6 месеци, Советот на 29 јули 2003 година се согласи со продолжување на

⁵⁵ Islam Yusufi, “Europeanizing the Western Balkans through Military and Police Missions: The Cases of Concordia and Proxima in Macedonia”, *European Balkan Observer*, Vol. 2, No. 1, May 2004, p. 8.

⁵⁶ International Crisis Group, “EU Crisis Response Capability” Revisited Report N° 160, 17 January 2005

⁵⁷ Gerrard Quille, “ESDP takes over from NATO: Operation ALTHEA, coherent, effective and democratically accountable?”, *European Security Review* No. 24 October 2004.

операцијата за дополнителен период до 15 декември 2003 година, што го покажува нивото на доверба што Македонија го има во кризниот менаџмент на ЕУ. Овие фактори водеа кон поставување на ЕУПОЛ „Проксима“, втората полициска мисија на ЕБОП по ЕУПМ во БиХ.

4. ЗАКЛУЧОК

Превенцијата од конфликти е јасен интерес на ЕУ и вклучува нагласок на финансиската и техничката помош. Ова е искористено од ЕБОП, но се центрира на улогата на Комисијата, иако вклучува и други актери: ПБК, Високиот претставник, Советот, како и претставниците на владите. Оттука, јасна е тешкотијата во координирање на политиката околу прашањата на безбедноста и ЕБОП. Институционализацијата на ЕБОП ќе зависи од тоа до која мера политиката е предмет на Комисијата и првиот столб или предмет на вториот, меѓувладин, столб. Четири значајни мисии на ЕБОП што вклучуваа поставување трупи – Македонија, БиХ и Конго – беа или во соработка со НАТО според Берлин-плус („Конкордија“ – Македонија) или беа во одговор на барање на ОН и водеа до поставување на водечка нација како Франција во Конго. Сите комплексности на институционалните аранжмани придонесуваат за недостаток на континуитет во одлуките на ЕУ по безбедносни прашања (резултирајќи со потпирање на пристап според секој случај поединечно). Забележливо е дека менаџментот и координацијата на институционално ниво на прашањата од безбедноста покажуваат зголемена улога на Комисијата, што треба да се разбере во контекст на мултидимензионална и повеќестрана природа на интервенциите на ЕУ и државите-членки во областа на безбедноста.

Ако се земат предвид несоодветностите, не е за изненадување што ЕБОП досега имаше потреба од значајно поврзување со НАТО во воените операции. Учеството на НАТО во првата воена мисија на ЕБОП во Македонија помогна во успехот на мировната операција на ЕУ со обезбедување на воено одвркање на кое „Конкордија“ можеше да се повика во случај на нужда. Додека технички беше опишана како операција на ЕБОП, оперативната команда беше во Врховната команда на сојузничките сили за Европа во Белгија, додека командата на силите беше во базата на НАТО во Скопје. „Конкордија“ ја покажа централноста на односите меѓу ЕБОП и НАТО за ефективна имплементација на ЕБОП – оспорувани односи, само делумно усогласени со Берлин-плус аранжманите, имајќи ги предвид различните перспективи меѓу Франција и Велика Британија околу односите меѓу ЕУ и НАТО. Воената доктрина на ЕУ, исто така, е запознаена со оперативното искуство, но повеќето од ова вклучува одржување на редот, а не војување. Примери за ова се полициските мисии на ЕУ во Македонија и БиХ, спроведени според Петербуршките задачи.

5. ЛИТЕРАТУРА

- [1] Council Joint Action 2003/92/CFSP of 27 January 2003 on the European Union military operation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, OJ L 34, 11 February 2003;
- [2] Council Decision 2003/202/CFSP of 18 March 2003 relating to the launch of the EU military operation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, OJ L 76, 22 March 2003;
- [3] Council Decision 2003/563/CFSP on the extension of the European Union military operation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia OJ L 190/20, 29 July 2003;
- [4] Pierre Augustin, “Lessons learned: Operation Concordia/Altaïr in Macedonia”, *Doctrine 06*, March 2005;
- [5] Council Joint Action 2002/832/CFSP of 21 October 2002 amending Joint Action 2001/760/CFSP concerning the appointment of the Special Representative of the European Union in the Former Yugoslav Republic of Macedonia, OJ L 285/12, 23 October 2002;
- [6] Council Joint Action 2004/565/CFSP of 26 July 2004 appointing the European Union Special Representative in the former Yugoslav Republic of Macedonia and amending Joint Action 2003/870/CFSP, OJ L 251/18, 7 August 2004;
- [7] Gustav Lindstrom, *On the Ground: ESDP Operations* in Nicole Gnesotto (ed.), *The EU Security and Defence Policy: The First Five Years (1999-2004)*, Paris, EU Institute for Security Studies, 2004;
- [8] Tânia Felício, “EU’s Mission in Macedonia – milestone for EU’s ESDP or proof of EU’s dependence on its transatlantic partners?”, *Licenciada em Relações Internacionais*, Maio de 2003;
- [9] Council Decision 2003/211/CFSP of 24 February 2003 concerning the conclusion of the Agreement between the European Union and the North Atlantic Treaty Organisation on the Security of Information, OJ L 80/35, 2003;
- [10] Islam Yusufi, “Europeanizing the Western Balkans through Military and Police Missions: The Cases of Concordia and Proxima in Macedonia”, *European Balkan Observer*, Vol. 2, No. 1, May 2004;
- [11] International Crisis Group, “EU Crisis Response Capability” *Revisited Report N° 160*, 17 January 2005;
- [12] Gerrard Quille, “ESDP takes over from NATO: Operation ALTHEA, coherent, effective and democratically accountable?”, *European Security Review* No. 24 October 2004.